

УДК 261.6

## РЕЛІГІЙНІСТЬ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Віра Мельник

*Львівський національний університет імені Івана Франка  
вул. Університетська 1, м. Львів 79000, Україна, тел. (0322) 96-41-46*

У статті розглядається вплив релігійності на стабільність у сучасному суспільстві. Релігійність аналізується через взаємозв'язок із процесами національного відродження, національної консолідації, через взаємодію з політичною сферою суспільства.

*Ключові слова:* релігійність, суспільна стабільність, ідеологія, мораль, політика.

Стабільність є неодмінною передумовою поступального розвитку суспільства. Вона зумовлюється економічними, політичними, соціальними та іншими факторами. Важливим чинником суспільної стабільності є релігійна сфера.

Релігія – явище багатогранне й неоднозначне. Різні сфери людського пізнання – філософія, історія, релігієзнавство, психологія, соціологія не однаково трактують цей феномен, навіть в одній галузі трапляються кардинально протилежні трактування. Безперечним залишається те, що релігія є явищем духовним, психологічним і соціальним. На протязі свого існування релігія виконувала важливі суспільні функції: світоглядну, комунікативну, регулятивну, інтегруючу та ін.

Релігія є специфічною сферою людської життєдіяльності, яка сама по собі не може визначати соціальні дії та позиції індивідів, груп чи спільнот. Роль релігії у суспільстві може опосередковуватися через певні характеристики, властивості суб'єктів суспільного процесу. Поняття “релігія” передбачає виокремлення особливої сфери суспільної свідомості, особливого типу соціальних зв'язків та інститутів у рамках цілісної соціальної системи, тому під терміном “релігійність” ми розуміємо вплив релігії на свідомість і поведінку як окремих індивідів, так і соціальних груп.

З'ясуємо роль релігійності у суспільстві та її вплив на суспільне життя. Роль релігії у суспільстві може бути як позитивною, так і негативною, як конструктивною, так і деструктивною. Для того, щоб встановити вплив релігійності на суспільне життя, необхідно окреслити ті напрями, згідно з якими релігійність виступає чинником соціального процесу. Зазначимо, що релігійність є важливим фактором духовності суспільства. Духовність, на нашу думку, перебуває у прямопропорційній залежності від релігійності: чим вища релігійність, тим духовнішим є суспільство. Однак, мусимо зробити уточнення, що така залежність є безсумнівною у випадку зіставлення духовності з

індивідуальною релігійністю, тобто релігійністю особистісною, внутрішньою. Якщо ж йдеться про релігійність зовнішню, формальну, то прямопропорційної залежності тут не може бути. Отже, внутрішня релігійність сприяє стабільності у суспільстві, бо чим духовнішим є суспільство, тим воно є стійкішим до будь-яких потрясінь, тим меншою є загроза розбрату та дезінтеграції спільноти.

Релігійність є важливим чинником націотворення, національної консолідації, збереження і розвитку національних традицій. Чим вищий рівень релігійності суспільства, тим активнішим і ефективнішим є процес націотворення, тим міцнішою є національна консолідація, тим стійкішим є суспільство перед втратою та нівелюванням своєї ідентичності і традицій під натиском глобалізації та космополітизму.

Розглянемо зв'язок між релігійністю та політикою. Оскільки політика звертається до релігійної сфери, церква як релігійний інститут, незважаючи на нинішнє відокремлення від держави, також претендує на участь у вирішенні суспільно-політичних проблем та здійснює вплив на суспільну свідомість.

У сучасному суспільстві взаємозв'язок релігійних і політичних інститутів розглядається у двох основних аспектах. Перший – пов'язаний із виконанням релігією функції обґрунтування і підтримки цінностей даного суспільства. Другий аспект полягає у співвідношенні політичних та релігійних інституцій, які представляють інтереси певних соціальних груп.

На основі співвідношення і взаємозалежності релігійності та політики, розглянемо деякі аспекти сучасної ситуації в Україні. Зауважимо, що релігійність українців в історичному контексті була пов'язана із процесами національного відродження. Не став винятком і сучасний етап українського державотворення. Хвилі демократизації і пробудження національної свідомості супроводжувалися піднесенням релігійного життя, тобто зростанням релігійності. Прикладом таких міркувань служать дані статистики. Якщо станом на 1 січня 1988 року в Україні було 5689 офіційно зареєстрованих релігійних громад, а в 1991 році їх стало 9994 [1; с. 50,56], то на 1 січня 2000 року ця цифра сягає 21693 [2; с. 26-33].

Релігійність є потужним каталізатором процесів національного відродження в Україні. У національному питанні Галичина залишила далеко позаду східні терени нашої держави. Важливу роль у збереженні та розвитку національної свідомості галичан відіграла релігійність, яка завжди була суттєво вищою, порівняно зі східними регіонами України. Більшість галичан є греко-католиками, а УГКЦ традиційно є національно орієнтованою. У 1988 р. державна влада мала дані про діяльність 260 священиків УГКЦ, у 1991 р. діяло 1912 офіційно зареєстрованих релігійних громад УГКЦ [3; с. 42-43]. На 1 січня 2000 р. було зареєстровано 3350 греко-католицьких громад, з яких — 2914 діють у Галичині [2; с. 26-33].

Натомість на Східній Україні домінує православ'я, яке ще й досі перебуває в канонічному підпорядкуванні здебільшого Московського Патріархату, а це аж ніяк не сприяє розвитку національної свідомості. Згідно з даними статистики, на 1 січня 2000 року в Україні було зареєстровано 8403 релігійні громади УПЦ МП, з яких на Східну Україну припадає 5333 релігійні громади [2; с. 26-33].

Співвідношення релігійності та процесів національного відродження в сучасній Україні дає підстави зробити такий висновок : релігійність саму по собі не можна розглядати, як чинник, що безпосередньо впливає на процеси націотворення. Релігійність може виступати каталізатором національних процесів за умови належності спільноти, чи її частини до церкви, яка

проголошує цінності, спрямовані на формування національних пріоритетів.

Другий аспект впливу релігійності на суспільне життя сучасної України – її взаємозв'язок із політикою. Наприклад, Східна і Західна Україна, суттєво різняться не лише в плані релігійності, але також у виборі політичних уподобань: підтримка комуністичної ідеології і відповідних політичних сил – на сході держави – та абсолютне несприйняття таких ідей та відповідно маргінальність комуносоціалістичних політиків і політичних партій на Заході України.

Не лише по лінії “комунізм-антикомунізм” можна співставляти політичний вимір релігійності в сучасній Україні. Якщо проаналізувати релігійні аспекти політичних ідеологій, то безперечно, що найбільш релігієорієнтованою з них є консервативна. Натомість, ліберальна ідеологія, попри свою протилежність до комунізму, є скоріше нерелігійною, хоча й не антирелігійною, як комунізм. Це стало достатнім аргументом для того, щоб лібералізм у Західній Україні втратив шанси на серйозну популярність. На сьогодні в Галичині Ліберальна партія є ще більш маргінальною, ніж комуністи. Натомість більшість провідних національно-демократичних сил західного регіону є за своєю суттю переважно зорієнтовані на консервативні цінності. Ліберальна партія виникла і набрала потужності саме на Сході (у пролетарському Донбасі), де простежується низький рівень релігійності.

При аналізі соціальної стабільності можна визначити, чи впливає релігійність на злочинність. На думку ректора інституту МВС України генерал-майора Георгія Радова, “релігійність можна розглядати як щеплення від злочинності, адже християнські стереотипи поведінки несумісні з кримінальними” [4; с. 6]. Отже, у суспільстві, де висока релігійність – злочинність, як правило, незначна. Якщо існує високий рівень злочинності, то можна робити висновок про низький рівень релігійності.

Розглянемо деякі інші, більш прикладні аспекти впливу релігійності на соціальне життя. Досить показовими для цього є результати опитування, які проводив Український центр економічних і політичних досліджень у серпні 2000 р. Дослідження засвідчило, що прямого зв'язку між релігійністю і конкретними політичними симпатіями під час виборів в українських громадян немає. Лише 11,5% опитаних засвідчили, що прислухаються до тих політичних порад, які пропагуються в їхніх релігійних середовищах [5; с. 4].

У сьогоднішній Україні існує зв'язок релігійності із зовнішнім виміром політики – геополітичними орієнтаціями. За даними опитування УЦЕПД, віруючі віддають перевагу прозахідному напрямку зовнішньої політики України. Відносини з європейськими країнами пріоритетними вважають 31,5% з числа віруючих і тільки 22,9% - невіруючих. І навпаки – відносини з СНД вважають пріоритетними 33,5% з числа невіруючих і 23,8% з числа віруючих [5; с. 4]. Очевидно, це можна пояснити регіональним фактором і його відображенням на рівні релігійності.

Отже, зіставлення емпіричного матеріалу свідчить про те, що на сьогодні зберігається строкатість рівня релігійності у регіональному вимірі: релігійність на Сході України є нижчою, ніж на Заході. З огляду на співвідношення рівнів релігійності у цих регіонах, робимо висновок, що висловлена нами гіпотеза щодо прямопропорційної залежності релігійності та духовності відповідає реаліям у сьогоднішній Україні.

На основі проаналізованого матеріалу можна зробити ще один висновок -

релігійність має два вектори впливу у суспільстві. Внутрішня релігійність сприяє терпимості, толерантності та поміркованості, тому вона є фактором суспільної стабільності. З іншого боку, якщо релігійність використовують як ідеологію, тоді вона може призводити до дестабілізації суспільства. Прикладом цього можна назвати міжконфесійні конфлікти початку та середини 90-х років, а також латентне протистояння між різними християнськими церквами в Україні.

- 
1. Стоцький Я. Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988-1998 рр.) – Тернопіль, 1999. – 120 с.
  2. Релігійні організації в Україні станом на 1 січня 2000 року // Людина і світ. – 2000. – № 1(472), січень-лютий.
  3. Стоцький Я. Статистичний і порівняльний аналіз релігійного становища в Україні в 1988-1998 роках // Роль і місце мирян в Церкві: Інформаційний бюлетень. Собор УГКЦ. – Львів, 1998.
  4. Радов Георгій. В'язниця – дзеркало нашого суспільства // День. – 1998. – 4 липня.
  5. Шангіна Л. Народ золотої середини-2: як ми віримо // Дзеркало тижня. – 2000. – 23 вересня.

## RELIGIOSITY AS A FACTOR OF SOCIETY STABILITY

Vira Melnyk

*Ivan Franko National University of Lviv  
vul. Universitetska, Lviv 79000, Ukraine, tel. (0322) 96-41-46*

The influence of religiosity on stability in modern society is considered in the article. Religiosity is analyzed through interrelation with processes of national renaissance, national consolidation, through connection with political sphere of the society.

*Key words:* religiosity, society stability, ideology, morality, politics.

*Стаття надійшла до редколегії 20.03.2002,  
прийнята до друку 10.10.2002*